

بررسی کیفیت‌های کالبدی-فضایی در پایداری محله با رویکرد پیاده‌مداری

(نمونه موردی: محله نازوان)

مینا قصری ^۱ ID، اسلام کرمی ^۲ ID

* (نویسنده مسئول) کارشناسی ارشد معماری، دانشجوی دانشکده مهندسی معماری و شهرسازی، دانشگاه صنعتی شاهرود، شاهرود، ایران، Mina.qasri1391@yahoo.com
^۲ استادیار دانشکده مهندسی معماری و شهرسازی، دانشگاه صنعتی شاهرود، شاهرود، ایران، islamkarami@shahroodut.ac.ir

چکیده

پایداری به دو شاخص محیطی و غیرمحیطی تقسیم می‌شود که شاخص محیطی شامل بُعد کالبدی-فضایی و زیست‌محیطی است و شاخص غیرمحیطی به بُعد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تقسیم می‌شوند. هدف این پژوهش سنجش ادراک کیفیت پایداری محله نازوان شهرستان اصفهان است. شناسایی عوامل و شاخص‌های مؤثر بر این کیفیت بر این کیفیت و ارتقای پایداری این محله است. تحقیق حاضر به لحاظ ماهیت از نوع تحقیقات توصیفی-تحلیلی و به لحاظ زمانی از نوع مقطعی آینده‌نگر و به لحاظ هدف کاربردی و به لحاظ فرآیند جزو روش کیفی محسوب می‌شود. ابزار گردآوری اولیه در مطالعه حاضر، پرسش‌نامه مبتنی بر ابعاد مختلف متغیرهای تحقیق جهت ارزیابی نظرات ساکنین محله نازوان در بافت میانی شهری شهرستان اصفهان در پاییز سال ۹۹ است. در همین راستا، تعداد ۱۰۰ پرسش‌نامه محقق‌ساخته بین شهروندان ساکن در این محله توزیع شد و نتایج به‌دست آمده براساس آزمون‌های تی، آنووا و تحلیل رگرسیون تحلیل و تفسیر می‌شود. تعداد نمونه و پرسش‌نامه‌های جمع‌آوری شده، ۱۰۰ عدد بوده است که خروجی آن به‌صورت توصیفی و گزارش می‌شود. نتایج تحقیق، نشان می‌دهد که شاخص غیرمحیطی SPSS تبیینی از طریق نرم‌افزار بیشترین اثرگذاری را دارد که شامل مؤلفه‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی است که مؤلفه فرهنگی بیشترین تأثیر را دارد. و عوامل کالبدی-فضایی نیز بر کیفیت ادراک محیطی تأثیرگذار هستند.

اهداف پژوهش:

۱. تبیین اصول، مؤلفه‌ها و شاخص‌های کیفیت فضایی مؤثر بر پایداری محلات شهری.
۲. ارائه روشی در ساختار محلات شهری برای نیل به مفهوم پایداری از طریق راهبردهای طراحی معماری.

سؤالات پژوهش:

۱. اصول، مؤلفه‌ها و شاخص‌های کیفیت فضایی مؤثر بر پایداری محلات شهری چیست؟
۲. چگونه و از چه طریق می‌توان در ساختار محلات شهری به مفهوم پایداری از طریق راهبردهای طراحی معماری دست یافت؟

اطلاعات مقاله

مقاله پژوهشی

شماره ۵۱

دوره ۲۰

صفحه ۴۹۱ الی ۵۰۵

تاریخ ارسال مقاله: ۱۴۰۰/۱۰/۱۲

تاریخ داوری: ۱۴۰۱/۰۱/۱۸

تاریخ صدور پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۲۳

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۹/۰۱

کلمات کلیدی

پایداری،

کیفیت محله،

کیفیت فضایی،

پیاده راه،

محله.

ارجاع به این مقاله

قصری، مینا، کرمی، اسلام. (۱۴۰۲). بررسی کیفیت‌های کالبدی-فضایی در پایداری محله (با رویکرد پیاده‌مداری) (نمونه موردی تحقیق: محله نازوان). مطالعات هنر اسلامی، ۲۰(۵۱)، ۴۹۱-۵۰۵.

 [dori.net/dor/20.1001.1.*](https://doi.org/10.22034/IAS.2022.345292.1929)
***** ***/

 [dx.doi.org/10.22034/IAS](https://dx.doi.org/10.22034/IAS.2022.345292.1929)
.2022.345292.1929

مقدمه

در گذشته به واسطه تعاملات اجتماعی و پایداری زیستی شاهد سرزندگی و پویایی در محلات شهری بوده‌ایم. با توجه به پیشرفت صنعتی و وارد شدن ماشین به عرصه شهری، حضور انسان‌ها رفته‌رفته کم‌رنگ و اولویت به ماشین داده شد. این امر شهرها را دچار چالش‌های اجتماعی، فرهنگی و... کرده است. این مسئله متخصصان را بر آن داشت که به دنبال تعامل میان جامعه صنعتی و سرزندگی در سایه پایداری زیستی باشند. توسعه بی‌حد و مرز شهرهای بزرگ، چاره‌ای جز توجه به محله‌محوری و مشارکت شهروندان در اداره شهر باقی نگذاشته است. امروزه ابعاد انسانی محله بیش از هر زمان دیگر مورد توجه طراحان شهری قرار گرفته است (ژل، ۲۰۰۴). در گذشته محله تحت شرایط اجتماعی-اقتصادی زمان خود کارکردی مناسب به‌عنوان سکونتگاه در قالب سلول‌های شهری ارائه می‌داد. در دوران معاصر گسسته‌شدن محلات و پیدایش فضاهای جدید شهری با معیارهای بیگانه با فرهنگ بومی، در واقع، تبلور فضایی تغییرات مزبور در اوضاع اقتصادی-اجتماعی کشور است (پاکزاد و جهان‌شاه، ۱۳۸۶). پایداری اجتماعی اصول سیاسی و اجتماعی را با مسائل مربوط به مشارکت، شادی، رفاه و کیفیت زندگی ترکیب می‌کند پس مفهوم پایداری نیازمند یک شبکه کالبدی-اجتماعی است (ضرغامی، ۱۳۸۷).

کیفیت‌های مکانی (شامل سرزندگی، دسترسی، اجتماعی، زیست‌محیطی و...) یا کیفیت‌های کالبدی-فضایی بر روی پایداری محلات تأثیرگذار است. هم‌اکنون در طراحی و ساماندهی محلات پایدار، توجه به افزایش حیات اجتماعی و اختیاری ساکنان به‌منظور ارتقای پایداری اجتماعی، مورد تأکید است. حضور و فعالیت پیاده در محله، ضامن حیات و زندگی روزمره شهروندان است؛ از این‌رو، ایجاد محلات و فضاهای محله‌ای مناسب برای حضور اختیاری و اجتماعی عابرین پیاده، راهکاری در جهت مشمولیت اجتماعی و فضایی و تحقق پایداری اجتماعی است؛ بنابراین تبیین و شناسایی معیارهای مؤثر در برنامه‌ریزی و طراحی محلات پایدار ما را یاری می‌رساند (خلوصی و همکاران، ۱۳۹۲). در تحقیق حاضر مؤلفه‌هایی همچون کالبدی-فضایی، اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و فرهنگی در پایداری محلات بررسی خواهد شد. اهمیت تحقیق حاضر، توجه به پایداری اجتماعی و الزام در خلق فضاهای اجتماع‌پذیر برای جوامع انسانی به‌عنوان سرمایه اجتماعی، در روند توسعه شهرها در عصر بحران هویت اجتماعی در سایه توجه به ماشین و توسعه مسیرهای سواره‌رو (شامل اتوبان، بزرگراه و خیابان) و نیاز به باز زنده‌سازی مفاهیم اجتماعی با رویکرد توسعه محلات شهری و مکان‌های جمعی، پویا و سرزنده است. هدف از پژوهش رسیدن به محله‌ای پایدار، سرزنده و افزایش تعاملات اجتماعی مردم محله است.

از پژوهش‌های زیر می‌توان به‌عنوان پیشینه نام برد: تونی گارنیه (۱۹۱۷) در تحقیق خود به موقعیت غیرانفعالی انسان در مقابل محیط جهت‌یابی عابران پیاده در محیط‌های شهری تأکید می‌کند. به نظر او به‌طور کلی حرکت و رفتار عابر پیاده، متأثر از پارامترهای کالبدی - فضایی است. گروه ام برانت لند (۱۹۸۷) مفهوم معماری پایدار عمدتاً بر دو اصل تکیه دارد؛ گروهی که به طراحی ساختمان براساس ارتباط و تأثیر آن بر محیط‌زیست توجه داشته و گروه دیگری که

به کاهش مصرف انرژی در ساختمان اشاره دارد. ریچارد راجرز (۲۰۰۷) طراحی پایدار قصد دارد تا با نیازهای آینده روبه‌رو شود، بدون آنکه منابع طبیعی باقی‌مانده برای نسل آینده را از بین ببرد.

در مورد ساختمان‌ها، طراحی پایدار به کارایی منابع، انرژی حداقل، انعطاف‌پذیری و عمر طولانی، اشاره می‌کند. لی چو گویل چارلز (۲۰۰۸) کمبود تسهیلات عمومی همچون مدارس و فضاهای سبز در محله‌ها باعث ناپایداری این شهر شده است. سان وی و فان جی (۲۰۱۰) به‌طور کلی سطح توسعه پایدار شهرهای معدنی نسبت به میانگین شهرهای سراسر کشور پایین‌تر است. دمپسی و همکاران (۲۰۱۲) تراکم مسکونی محله‌ای یک اثر مثبت بر استفاده از خدمات محله‌ای و تسهیلات دارد. تحقیق حاضر به لحاظ ماهیت از نوع تحقیقات توصیفی-تحلیلی و به لحاظ زمانی از نوع مقطعی آینده‌نگر و به لحاظ هدف کاربردی و به لحاظ فرآیند جز روش کیفی محسوب می‌شود. ابزار گردآوری اولیه در مطالعه حاضر، پرسش‌نامه مبتنی بر ابعاد مختلف متغیرهای تحقیق (مؤلفه‌های محیطی و غیر محیطی محله‌ی پایدار) جهت ارزیابی نظرات ساکنین محله ناژوان در بافت میانی شهری شهرستان اصفهان در پاییز سال ۹۹ و با جمعیت ۳۲۰۰۰ است. سؤالات ما از نوع ترکیبی، رتبه‌ای و هم از طیف لیکرت می‌باشد. از آنجایی‌که متغیرها یعنی زیست‌محیطی، کالبدی فضایی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی است به کیفیت محله پایدار می‌پردازد و نیز ویژگی عمومی و فردی پاسخ‌گویان و میانگین متغیرهای اصلی تحقیق را توصیف می‌کند و با استفاده تحلیل‌هایی همچون تحلیل‌های رگرسیون و تحلیل همبستگی و تحلیل مسیر و میزان روابط و تأثیرگذاری متغیرهای مستقل بر وابسته (کیفیت کالبدی-فضایی بر پایداری محله) و تأثیر عوامل فردی بر متغیرها را تحلیل و بررسی می‌کند. لذا روش تحقیقی توصیفی-تحلیلی برای پژوهش حاضر انتخاب شده است.

۱. مبانی نظری

رشد سریع شهرنشینی همگام با تغییرات اساسی در سبک و شیوه زندگی شهری متأثر از نظام سرمایه‌داری و ورود اتومبیل و دیگر تکنولوژی‌های جدید باعث بروز و ظهور مشکلات متعدد شهرنشینی و شهرسازی در تمامی ابعاد اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و به‌ویژه کالبدی شهرها شده است. یکی از مکان‌هایی که به شدت از این تحولات متأثر بوده نظام محلات شهری چه در شهرهای قدیمی و چه در شهرهای جدید است که منجر به از هم پاشیدگی و گسست تعاملات و سبک زندگی خاص اینگونه محلات گشته است (رضایی و دیگران، ۱۳۹۴).

۱.۱. محله و توسعه پایدار محله‌ای

حکومت محلی عهده‌دار انتخاب و تصمیم‌گیری درباره ارزش‌های اجتماع محلی و اتخاذ تصمیماتی است که به‌طور مستقیم بر پایداری شهرها از نظر اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی تأثیر می‌گذارند؛ بنابراین بهترین نقطه شروع حرکت به سوی پایداری محسوب می‌شود. به‌یقین، تمام حاکمان عمیقاً از ارزش دموکراسی محلی آگاهی و آن را باور دارند. دموکراسی محلی در دستیابی به پایداری شهرها نقش مهمی ایفا می‌کند (ولیس، ۲۰۰۶: ۱۳). نمود توسعه پایدار محله‌ای در این است که همه مردم و ساکنان محله از همه گروه‌ها، حقوق و امکانات برابری را استفاده کنند و

مسئولیت فعالیت‌ها و تصمیم‌گیری‌هایی را بپذیرند که بر محیط زندگی آن‌ها تأثیر می‌گذارند (رفیعیان، ۲۰۰۸: ۱۱۸)؛ به این ترتیب، وجود و تحقق شاخص‌هایی نظیر هویت، سرزندگی، پویایی، تأمین تجهیزات، خدمات، تنوع و دسترسی مناسب از ضرورت‌های محله پایدار هستند (عزیزی، ۱۳۸۵: ۳۹).

۱.۲. پایداری

پایداری، برداشت، شناخت و تلقی از یک محله، دربرگیرنده ابعاد مختلف اجتماعی، روانشناسی، ذهنی، کالبدی و سیاسی است. محله پایدار محله‌ای است که تلقی از آن به‌عنوان یک محله و در قالب مجموعه‌ای از عوامل فوق‌الذکر دارای معنی و مفهوم باشد. وجود و تحقق معیارهایی نظیر هویت، سرزندگی، پویایی، تأمین تجهیزات و خدمات، تنوع و دسترسی مناسب می‌تواند از ضرورت‌های یک محله پایدار باشد. در این میان، ظرفیت قابل تحمل محیط نیز به‌عنوان یک موضوع اساسی در پایداری محله مطرح می‌شود (معصومی سلمان، ۱۳۹۰).

تصویر شماره ۱

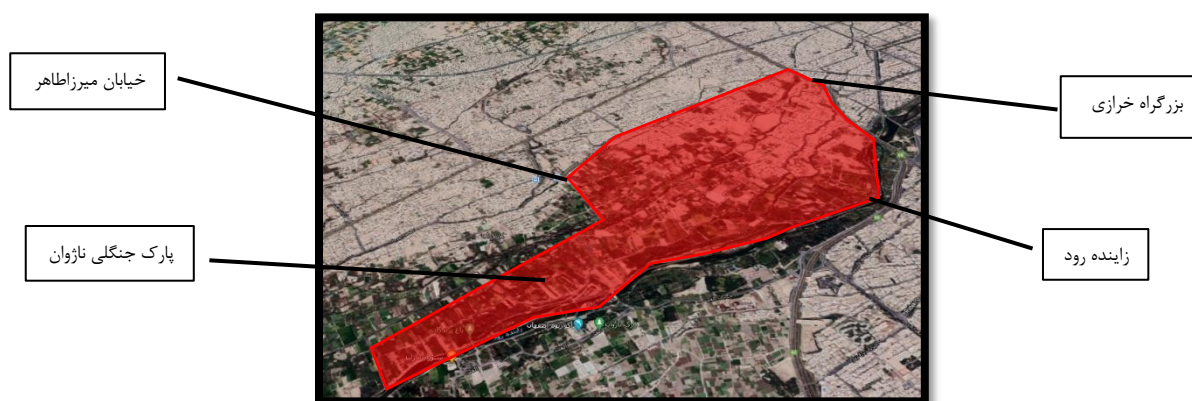
گویه‌های حاصل از مطالعات اسنادی به این صورت در جدول زیر وجود دارد: محله پایدار به دو بُعد محیطی و غیرمحیطی تقسیم شده است. بُعد محیطی شامل مؤلفه کالبدی-فضایی و زیست‌محیطی است که مؤلفه کالبدی-فضایی به دسته‌های انضباط توده و فضا که شامل معیارهای شبکه ارتباطی منسجم (روشنی و دیگران، ۱۳۹۶) و (پائولین ون دن برگ و دیگران، ۲۰۱۷)، تراکم قابل تحمل محله (محمد تقی و دیگران، ۱۳۹۸) و (عبدالوهیت و دیگران، ۲۰۱۵)، پویایی (اکبری و دیگران، ۱۳۹۰) و ایوب شریفی، ۲۰۱۵)، وحدت (رحمانی و دیگران، ۱۳۹۷) و (نقیبی و دیگران، ۲۰۱۴)، غنای بصری (طباطبایی و دیگران، ۱۳۹۵) و (روح‌الله رحیم و دیگران، ۲۰۲۰)، قلمرو (ایزدی و دیگران، ۱۳۹۱) و (سریدون اوون، ۲۰۰۸) و دید و منظر (همتی و دیگران، ۱۳۹۹) و (هلن هووت و دیگران، ۲۰۲۰) تقسیم شده است. دسته عملکرد و فعالیت شامل معیارهای سرزندگی (صداقتی و دیگران، ۱۳۹۵) و (هلن هووت و

دیگران، ۲۰۲۰)، ایمنی و امنیت (سالاری پور، ۱۳۹۶) و (پارسادوست و دیگران، ۲۰۱۹)، سازگاری (صیامی و دیگران، ۱۳۹۶) و (لیلام. بیسر، ۲۰۱۷)، اختلاط کاربری‌ها (صیامی و دیگران، ۱۳۹۶) و (سوزانا ام. لی، ۲۰۱۷)، انعطاف‌پذیری (محمدی‌زاده و دیگران، ۱۳۹۸) (شنگوی وانگو دیگران، ۲۰۲۱)، نفوذپذیری (باستانی و دیگران، ۱۳۹۸) و (پارسادوست و دیگران، ۲۰۱۹)، خوانایی (پیری و دیگران، ۱۳۹۶) و (شیخ کاظمی و دیگران، ۲۰۱۹)، تنوع (رحمانی و دیگران، ۱۳۹۵) و (الکساندر تیندیل و دیگران، ۲۰۲۰)، تسهیلات شهری (ندایی طوسی، ۱۳۹۶) و (بنیامین دی لایویچ، ۲۰۱۸) و همه‌شمول بودن (مهوش آزادی، ۱۳۹۶) و (هرنستام، ۲۰۱۷) تقسیم شده‌اند. مؤلفه دوم بُعد محیطی، زیست‌محیطی است که شامل دسته‌های انرژی، پاکیزگی و فضای سبز است؛ دسته انرژی شامل معیارهای مصرف انرژی (نیکویی و دیگران، ۱۴۰۰) و (اوجونوگوا عثمان و دیگران، ۲۰۲۰)، آسایش اقلیمی (برنا رضا، ۱۳۹۸) و (کیما و دیگران، ۲۰۱۹) و تعادل اکوسیستم‌ها (تبریزی، ۱۳۹۹) و شیانگ سنگ دو و دیگران، ۲۰۱۳) است. دسته پاکیزگی شامل معیارهای آلودگی صوتی (قانعی و دیگران، ۱۳۹۶) و (کیما و دیگران، ۲۰۱۹)، آلودگی هوا (قانعی و دیگران، ۱۳۹۶) و (کیما و دیگران، ۲۰۱۹)، آلودگی بصری (قانعی و دیگران، ۱۳۹۶) و (کیما و دیگران، ۲۰۱۹)، پاکیزگی و نظافت محله (قانعی و دیگران، ۱۳۹۶) و (اوجونوگوا عثمان و دیگران، ۲۰۲۰) است و دسته فضای سبز شامل معیارهای کیفیت فضای سبز (مبارکی و دیگران، ۱۳۹۶) و (گیلرمو ری گوزال، ۲۰۱۸) و توزیع فضای سبز (مبارکی و دیگران، ۱۳۹۶) و (گیلرمو ری گوزال، ۲۰۱۸) می‌باشد.

همچنین بُعد غیرمحیطی پایداری محله شامل دسته اجتماعی، دسته فرهنگی و دسته اقتصادی است. دسته اجتماعی از زیرمعیارهای نظارت و کنترل اجتماعی (رحیمی و دیگران، ۱۳۹۹) و (کمیلی و دیگران، ۲۰۱۵)، مشارکت اجتماعی (سجادی و دیگران، ۱۳۹۶) و (کمیلی و دیگران، ۲۰۱۵)، پایداری اجتماعی (رحیمی-۱۳۹۹) و (کمیلی و دیگران، ۲۰۱۵)، تعلق خاطر ساکنین به محله (حسنی میانرودی، ۱۳۹۶) و (کمیلی و دیگران، ۲۰۱۵) و شهرت و اعتبار محله (توانا و دیگران، ۱۳۹۶) و (رانجان دتا، ۲۰۱۹) تشکیل شده است. دسته فرهنگی شامل معیارهای ارتباط با بخش‌های فرهنگی محله (عبدالله‌زاده و دیگران، ۱۳۹۲) و (آملی گرین، ۲۰۱۹) و (آملی گرین، ۲۰۱۹) و هویت (عبدالله‌زاده و دیگران، ۱۳۹۲) و (آملی گرین، ۲۰۱۹) می‌باشد و دسته اقتصادی شامل معیارهای ارزش مالی ملک (حاجی علی‌اکبری، ۱۳۹۶) و اندرو استانیسلاو، ۲۰۱۹)، هزینه دسترسی به خدمات شهری (حاجی علی‌اکبری، ۱۳۹۶) و (زلانگ شی، ۲۰۱۸)، هزینه دسترسی به مایحتاج (حاجی علی‌اکبری، ۱۳۹۶) و (زلانگ شی، ۲۰۱۸)، سرزندگی اقتصادی (حاجی علی‌اکبری، ۱۳۹۶) و (زلانگ شی، ۲۰۱۸)، هزینه تعمیر و نگهداری (حاجی علی‌اکبری، ۱۳۹۶) و (اسکویر و بوث، ۲۰۱۵) و (اسکویر و بوث، ۲۰۱۵)، هزینه تعمیر و نگهداری (حاجی علی‌اکبری، ۱۳۹۶) و (اسکویر و بوث، ۲۰۱۵) و وجود اشتراکات فرهنگی نسبت به اشتراکات اقتصادی (حاجی علی‌اکبری، ۱۳۹۶) و (اسکویر و بوث، ۲۰۱۵) است.

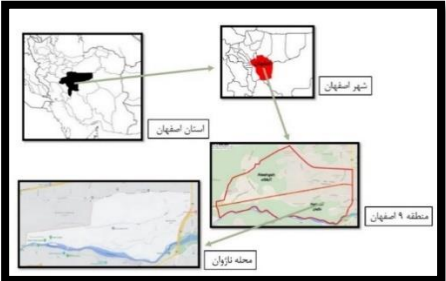

۱،۳. معرفی نمونه موردی

شهر اصفهان در طول جغرافیایی ۵۱ درجه و ۴۱ دقیقه تا ۵۱ درجه و ۵۰ دقیقه شرقی و از نظر عرض جغرافیایی در عرض شمالی ۳۲ درجه و ۳۲ دقیقه تا ۳۲ درجه و ۵۱ دقیقه واقع شده است. این شهر از ۱۴ منطقه تشکیل شده و منطقه ۹ از جمله مناطق غربی این شهر است. این منطقه از ۲۶ محل تشکیل شده که به صورت پراکنده در کل منطقه توزیع شدند و چگونگی قرارگیری محله‌ها و براساس شبکه معابر تعریف شده و جایگاه تاریخی که از گذشته تا به امروز داشته‌اند. محله ناژوان^۱ یکی از این محلات این منطقه است که با توجه به وضعیت قرار گرفتن ناژوان در مسیر بادهای غربی-جنوب غرب به شمال شرق و قرار گرفتن اکثر صنایع آلاینده در غرب اصفهان، این بیشه به عنوان فیلتر طبیعی برای شهر اصفهان عمل می‌کند. اراضی محدوده ناژوان به دلیل دارا بودن پوشش سبز و عبور رودخانه از آن در مجموع اقلیم معتدل تری نسبت به اصفهان دارد. این منطقه سرچشمه اکثر مادی‌های شهر اصفهان از این منطقه ناژوان است. وجود ارگ ناژوان، آب‌وهوای محله، زاینده‌رود، بافت تاریخی محله، فضای سبز و مسیرهای پیاده و دوچرخه‌ای که در این منطقه وجود دارد باعث شده که افراد علاقه‌مند به حضور در محل باشند.

تصویر شماره ۲_ماخذ: google map

جدول شماره ۳: معرفی نمونه موردی تحقیق بر اساس مطالعات میدانی و اسنادی. ماخذ: نگارنده

مشخصات		محلّه	
<p>معرفی موقعیت سایت:</p> <p>تصویر شماره ۲_ ماخذ: google map</p>		<p>ورودی محلّه:</p> <p>تصویر شماره ۴_ ماخذ: نگارنده</p>	
<p>شهرداری منطقه ۹:</p> <p>تصویر شماره ۶_ ماخذ: نگارنده</p>		<p>موقعیت سایت:</p> <p>تصویر شماره ۳_ ماخذ: google map</p>	<p>مسجد محلّه:</p> <p>تصویر شماره ۵_ ماخذ: نگارنده</p>
<p>موقعیت مکانی: از سمت شرق به بزرگراه خیام، از شمال به خیابان میرزاظاهر غربی، از جنوب به بدنه شمالی زاینده رود، و از غرب به ورزشگاه امام علی منتهی میشود.</p>			
<p>جمعیت محلّه: ۳۲۰۰۰ نفر</p>		<p>مساحت محلّه: ۳۴۰۰ هکتار</p>	

۲. بخش تحلیل‌ها

۱،۴. داده‌های توصیفی

در این فصل ابتدا از طریق آمار توصیفی به مطالعه و توصیف برخی ویژگی‌های پاسخگویان نظیر جنسیت، گروه سنی، تأهل، نوع سکونت، وضعیت سلامت، تحصیلات و... پرداخته شده است. در بخش دوم نیز با استفاده از آزمون‌های آماری به تحلیل و آزمون فرضیه‌های تحقیق پرداخته شده است. آزمودنی‌های این پژوهش شامل ۱۰۰ نفر از ساکنان شهر اصفهان، بوده‌اند. از این تعداد، ۲۸٪ مرد و ۷۲٪ زن بودند که از این تعداد، ۳۱٪ در گروه سنی ۲۰-۳۰ سال، ۳۵٪ در گروه سنی ۳۰-۴۰ سال، ۲۵٪ در گروه سنی ۴۰-۵۰ سال و در نهایت ۹٪ در گروه سنی بیشتر از ۵۰ سال بوده‌اند میزان تحصیلات این افراد بدین صورت است که، ۳۱٪ دارای مدرک دیپلم و پایین‌تر، ۴۷٪ دارای مدرک لیسانس، ۱۸٪ دارای

مدرک فوق‌لیسانس و درنهایت ۴٪ دارای مدرک دکتری بوده‌اند و سابقه سکونت آن‌ها نیز براساس محاسبات این‌گونه است که ۱۲٪ کمتر از ۱ سال، ۱۶٪ ۱ تا ۳ سال، ۱۸٪ ۳ تا ۵ سال، ۱۸٪ ۵-۱۰ سال و درنهایت ۳۶٪ بیشتر از ۱۰ سال دارای سکونت در شهر اصفهان بودند. نوع مسکن این افراد براساس محاسبه شده، ۵۴٪ آپارتمان، ۳۱٪ ویلایی و ۱۵٪ چندخانواری را به‌عنوان نوع سکونت خود اعلام کردند.

۱.۵. تأثیر عوامل فردی بر مؤلفه‌های کیفیت محیطی

طبق نتایج به‌دست آمده از آزمون تی تست مشخص شده است که بین زنان و مردان به لحاظ ارزیابی کیفیت شاخص‌های محیطی و غیرمحیطی، زیست‌محیطی و کالبدی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی هیچ‌گونه تفاوت معناداری وجود ندارد. به دلیل سطوح معناداری بیشتر از ۵٪ و عدم اختلاف فاحش میانگین شاخص‌های اصلی مدل، هیچ‌یک از تفاوت‌ها بین مردان و زنان معنادار نبوده است.

۱.۶. بررسی میزان کیفیت محیطی ادراکی

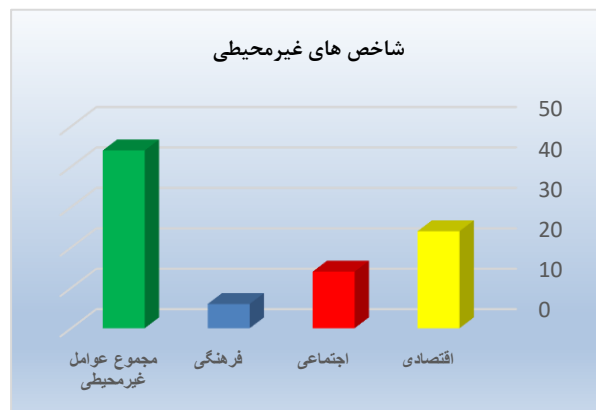
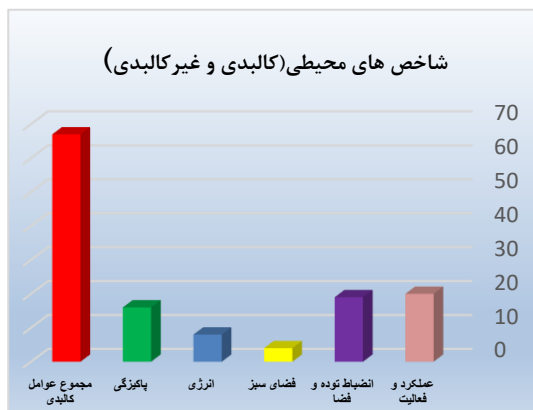
برای به‌دست آوردن میزان کیفیت ادراکی ساکنان از محله، از آزمون تی تست استفاده شد است که با توجه به آن‌ها، جداول آزمون میانگین برای هر یک از مؤلفه‌ها نشان می‌دهد که میانگین امتیاز شاخص‌های محیطی ۶۷.۳ و شاخص‌های غیرمحیطی با ۴۳.۶ است که محیطی شامل کالبدی - فضایی و زیست‌محیطی می‌شود و غیرمحیطی شامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است. در شاخص محیطی بیشترین تأثیر را عملکرد و فعالیت با امتیاز ۱۹.۸ و کم‌ترین امتیاز را فضای سبز با ۴.۴ دارد. در شاخص غیرمحیطی بیشترین تأثیر را مؤلفه اقتصادی با ۲۳.۹ و کم‌ترین تأثیر را فرهنگی با ۵.۶ امتیاز دارد. همچنین طبق اطلاعات به‌دست آمده از آزمون همبستگی پیرسون، مشخص شده است که بین شاخص کالبدی با میزان ادراک ساکنان از کیفیت‌های محیطی محله به دلیل سطح معناداری کمتر از ۵٪، رابطه معناداری وجود دارد.

همبستگی بین دو متغیر مذکور ۰.۳۰۶ به‌دست آمده است که نشان از یک همبستگی متوسط بین دو متغیر می‌باشد. بین شاخص زیست‌محیطی با میزان ادراک ساکنان از کیفیت‌های محیطی محله به دلیل سطح معناداری بیشتر از ۵٪، رابطه معناداری وجود ندارد و همبستگی بین دو متغیر مذکور ۰.۰۷۵ به‌دست آمده است که نشان از یک همبستگی ضعیف و غیرمعنادار دارد و با توجه به اطلاعات به‌دست آمده از آزمون همبستگی پیرسون، مشخص شده است که بین شاخص غیرمحیطی (فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی) با میزان ادراک ساکنان از کیفیت‌های محیطی محله به دلیل سطح معناداری کمتر از ۵٪، رابطه معناداری وجود دارد. همچنین همبستگی بین دو متغیر مذکور ۰.۴۹۳ به‌دست آمده است که نشان از یک همبستگی بالا بین دو متغیر می‌باشد.

۱/۷. بررسی میزان اثرگذاری مؤلفه‌ها بر کیفیت محیطی

به‌منظور رتبه‌بندی و میزان اثرگذاری مؤلفه‌ها و شاخص‌ها بر کیفیت ادراکی ساکنان از آزمون رگرسیون استفاده می‌شود (بررسی بین سطح نخست و دوم تحقیق). جدول آزمون رگرسیون برای مؤلفه‌های اصلی نشان می‌دهد که بین مؤلفه‌های دسته دوم (محیطی و غیرمحیطی) به‌عنوان متغیرهای مستقل و مؤلفه پایداری به‌عنوان متغیر وابسته رابطه خطی وجود دارد. جدول میانگین نشان می‌دهد که وقتی ($\text{sig} = 0$) حداقل یکی از متغیرهای مستقل دارای رابطه خطی با متغیر وابسته (پایداری) است. در مدل تحلیلی رگرسیون چند متغیر به‌صورت همزمان قدرت پیش‌بینی هریک از متغیرها نسبت به ادراک ساکنان از کیفیت‌های محیطی محله مورد بررسی قرار می‌گیرد. متعاقباً طبق اطلاعات به‌دست آمده از جداول فوق و همچنین سطح معناداری و میزان بتای به‌دست آمده مشخص شده است که شاخص‌های فرهنگی، اجتماعی و کالبدی قدرت پیش‌بینی ادراک ساکنان در مورد کیفیت محله را دارند. همچنین شاخص‌های فرهنگی با بتای ۰.۶۰۱ بیشترین قدرت پیش‌بینی ادراک ساکنان در مورد کیفیت محیطی محله دارد.

نمودار ۱- بررسی میانگین مؤلفه‌های شاخص غیرمحیطی نمودار ۲- بررسی میانگین مؤلفه‌های شاخص محیطی (کالبدی و غیرکالبدی)

۲. بحث و بررسی

در پژوهش حاضر تأثیر عوامل فردی و دو مؤلفه اصلی محیطی (با جز مؤلفه‌های زیست‌محیطی و کالبدی_فضایی) و غیرمحیطی (با جز مؤلفه‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی) بر پایداری محله نمونه، مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌های آزمون رگرسیون در سطح دوم نشان داد که مؤلفه غیرمحیطی بیشترین اثرگذاری را دارد. جز مؤلفه‌های این مؤلفه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی است. در پژوهشی در بین ابعاد توسعه پایداری، بُعد اجتماعی به‌عنوان یکی از ابعاد اصلی شناخته می‌شود که بیش‌تر با ابعاد کیفیت زندگی همگام است و بر مفاهیمی مانند آینده‌نگری، عدالت اجتماعی و... تأکید دارد (مافی، عزت‌اله، عبداله‌زاده مهدی) یافته‌های آزمون رگرسیون در سطح سوم نشان داد که از بین مؤلفه‌های غیرمحیطی، زیرمؤلفه فرهنگی اثرگذاری بیشتری از اجتماعی و اقتصادی دارد و از بین مؤلفه‌های محیطی، کالبدی با

زیرمؤلفه‌های انضباط توده و فضا و فعالیت و عملکرد، انضباط توده و فضا بیشترین اثرگذاری را دارد. در تحقیقی دیگر می‌توان به این نتیجه رسید که مؤلفه کالبدی با زیرشاخص‌های عمر بنا، نوع مصالح ساخت، کیفیت ابنیه، وضعیت پوشش خیابان‌ها و ... بیشترین تأثیر را در کاهش سطح کیفیت زندگی در محله را داراست.

نتیجه‌گیری

الگوهای ارزیابی از محیط سکونتی شهری می‌تواند در شناسایی وضع موجود، آگاهی از نقاط قوت، کاستی‌ها و نواقص احتمالی با هدف ارتقای کیفیت محیط‌های سکونتی مؤثر واقع گردد. یکی از بهترین الگوهای ارزیابی، استفاده از دیدگاه ساکنان درخصوص وضعیت موجود محل سکونتیشان است. در پژوهش حاضر، چهار بُعد (کالبدی-فضایی، زیست‌محیطی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) شامل سیزده شاخص قابل‌سنجش در سه سطح از نظر ساکنان محله نازوان اصفهان، مورد ارزیابی قرار گرفت. در پژوهش حاضر تأثیر عوامل فردی و دو مؤلفه اصلی محیطی (با جز مؤلفه‌های زیست‌محیطی و کالبدی-فضایی) و غیرمحیطی (با جز مؤلفه‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی) بر پایداری محله نمونه، مورد بررسی قرار گرفت. بر اساس نتایج به‌دست آمده عوامل فردی تأثیر چندانی بر روی ادراک ساکنان نداشته است. در بخش پیش‌بینی تغییرات رابطه معناداری بین مؤلفه زیست‌محیطی و اقتصادی با ادراک ساکنان دیده نشده است؛ درحالی‌که عوامل اجتماعی، فرهنگی و کالبدی-فضایی مؤثر بوده‌اند و بیشترین تأثیر را مؤلفه فرهنگی با امتیاز ۰.۶۰۱ دارد.

پیشنهادات برای پایداری محله:

طراحی مجدد جداره‌ها و نمای ساختمان‌های عمومی؛

طراحی مسیرهای پیاده و دوچرخه برای حفظ پیاده‌مداری؛

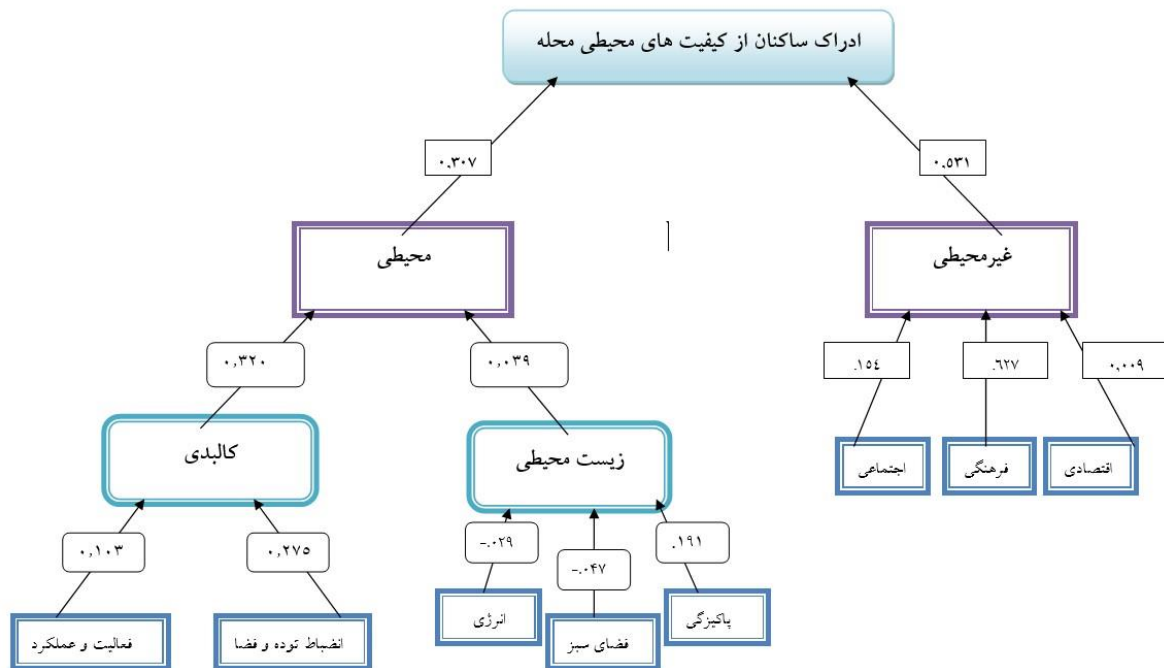
بهبود وضعیت معابر؛

طراحی پلازای شهری برای افزایش تعاملات اجتماعی ساکنان محله؛

نصب تابلوها و نمادهای شهری برای خوانایی محیط محله؛

پیشنهادات طراحی برای فضا‌های بلااستفاده و خلوت به‌منظور افزایش امنیت محله؛

افزایش و ارتقای فضا‌های سبز در سطح محله به‌منظور افزایش سرزندگی.

تصویر شماره ۴

فهرست منابع و مآخذ:

مقالات

- تبریزی، نازنین؛ زال، محمدحسن و جعفرپیشه، ملیکا. (۱۳۹۹). «نقش فعالیت‌های گردشگری در توسعه خدمات فرهنگی اکوسیستم‌های شهری (مطالعه موردی: منطقه ۳ شهر اصفهان)». پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، ۱۱(۱)، ۱۱۵-۱۳۶.
- توانا، مصطفی؛ نوریان، فرشاد. (۱۳۹۶). «سنجش پایداری اجتماعی در محلات پراکنده‌رو (مطالعه موردی: محله شادآباد تهران)». پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۴۹(۴)، ۸۸۵-۹۰۰.
- حاجی علی‌اکبری، کاوه. (۱۳۹۶). «شناسایی شاخص‌های مؤثر بر تحقق پایداری محله از جنبه کارکردی موردپژوهی: محلات دارای بافت فرسوده در شهر تهران. باغ نظر، ۱۴(۵۱)، ۴۵-۶۰.
- حافظی‌فر، مریم؛ حبیب، فرح و ذبیحی، حسین. (۱۳۹۸). «تحلیل تفسیری ساختاری معیارها و شاخص‌های پایداری اجتماعی در محلات شهری نمونه موردی: محلات شهر اردبیل». فصلنامه جغرافیا و توسعه، ۱۷(۵۷)، ۳۱-۴۸.
- حبیب، فرح. (۱۳۸۶). «رویکرد پایداری در متن شهرسازی». فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط‌زیست، ۹(۱)، ۱۲۰-۱۱۱.
- خسروبیگی برچلوئی، رضا و همکاران. (۱۳۹۳). «ارزیابی و اولویت‌بندی پایداری اجتماعی در نواحی شهری با استفاده از تکنیک تصمیم‌گیری چندمعیاره تاسیس فازی سلسله‌مراتبی (مطالعه موردی: شهر بندر ترکمن). جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، ۱۲(۲).
- رضا، برنا. (۱۳۹۶). «مطالعه شاخص‌های زیست اقلیمی مؤثر بر آسایش انسان (نمونه موردی: شهرستان بهبهان)، آمایش محیط، دوره ۱۲، شماره ۴۵، ۹۵-۱۱۷.
- شفیعا، محمدعلی؛ شفیعا، سعید. (۱۳۹۱). «بررسی رابطه توسعه پایدار اجتماعی و سرمایه اجتماعی نمونه: ساکنان محله غیررسمی شمیران نو. جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۳(۲)، ۱۳۹-۱۶۴.
- عبدالله‌زاده، سیده مهسا؛ ارژمند، محمود و امین‌پور، احمد. (۱۳۹۶). «ابعاد پایداری اجتماعی در کالبد محله‌های سنتی ایران، نمونه موردی: محله سنگ‌سیاه شیراز». معماری و شهرسازی آرمان‌شهر، ۱۰(۱۹)، ۳۵-۵۴.
- عزیزی، محمدمهدی؛ قرائی، آزاده. (۱۳۹۴). «برنامه‌ریزی کاربری زمین در راستای توسعه پایدار محله‌ای با تأکید بر بهینه‌سازی مصرف انرژی (مطالعه موردی: محله دروس، تهران). هویت شهر، ۹(۲۲)، ۵-۱۸.
- غفوریان، میترا؛ افشین مهر، وحید و نوروزی‌زاده، زهرا. (۱۳۹۶). «بازشناسی مؤلفه‌های پایداری اجتماعی مؤثر بر افزایش تعاملات اجتماعی در مجموعه‌های مسکونی (مطالعه موردی: محله اباذر، تهران)». هویت شهر، ۱۱(۲)، ۳۱-۴۲.

فرهودی، رحمت...؛ رهنمایی، محمدتقی و تیموری، ایرج. (۱۳۹۰). «سنجش توسعه پایدار محله‌های شهری با استفاده از منطق فازی و سیستم اطلاعات جغرافیایی (مطالعه موردی: منطقه ۱۷ شهرداری تهران)». پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۴۳(۷۷)، (۳)، ۸۹-۱۱۱.

قانع، محبوبه؛ اسمعیل‌پور، نجما و سرائی، محمدحسین. (۱۳۹۶). «سنجش کیفیت زندگی در محلات شهری در راستای ارتقاء کیفیت زندگی (مطالعه موردی: محله قلعه شهر بافق)». پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۸(۲۸)، ۲۱-۴۴. کرمی، اسلام؛ پیر بابایی، محمدتقی. (۱۳۹۰). «نارضایتی از مکان پیرامون بافت‌های بازسازی‌شده؛ نمونه موردی بافت مسکونی پیرامون خیابان شهید نواب صفوی تهران». مدیریت شهری، دوره ۹، شماره ۲۷، ۱۸۲-۱۶۳.

کلانتری خلیل‌آباد، حسین؛ حقی، مهدی و دادخواه، محسن. (۱۳۹۳). «مؤلفه‌های اجتماعی الگوی شهرسازی ایرانی و اسلامی. نقش جهان». مطالعات نظری و فناوری‌های نوین معماری و شهرسازی، ۴(۱)، ۱۸-۲۶.

گلکار، کوروش. (۱۳۷۹). «مؤلفه‌های سازنده کیفیت طراحی شهری». صفا، شماره ۳۲، ۶۵-۳۸.

لطفی، صدیقه؛ نیک‌پور، عامر و سلیمانی، محمد. (۱۳۹۸). «بررسی تأثیر فرم شهر بر میزان مصرف انرژی در بخش مسکونی مطالعه موردی: شهر همدان». فصلنامه شهر پایدار، ۲(۱)، ۱۰۹-۱۲۲.

مافی، عزت‌اله؛ عبدالله‌زاده، مهدی. (۱۳۹۶). «ارزیابی پایداری اجتماعی کلان‌شهر مشهد». پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری، ۸(۱۵)، ۶۵-۷۸.

مبارکی، امید؛ فلاح‌پور، سجاد و نوروزی، امیر. (۱۳۹۶). «تحلیلی بر توسعه پایدار شهری؛ مطالعه موردی: مناطق شهری تبریز». کاربرد سیستم اطلاعات جغرافیایی و سنجش از دور در برنامه‌ریزی، دوره ۸، شماره ۱.

محمدی سنگ‌لی، خشایار؛ قرشی، سیده صدیقه. (۱۳۹۵). «توسعه پایدار شهری؛ رویکرد جهانی با راهکارهای محلی مطالعه موردی: بررسی معیارهای پایداری در معماری سنتی شهر یزد». شباک، دوره ۲، شماره ۴ و ۵ (پیاپی ۱۱ و ۱۲) ۸۷-۹۹.

محمدی، مریم؛ خلوصی؛ امیرحسین. (۱۳۹۲). «تبیین شاخص‌های مؤثر بر افزایش قابلیت پیاده‌مداری به منظور ارتقای پایداری اجتماعی در محلات (محله چیذر)». معماری و شهرسازی پایدار، دوره ۱، شماره ۲، ۲۷-۱۳.

مفیدی شمیرانی، سید مجید؛ مضطرزاده، حامد. (۱۳۹۳). «تدوین معیارهای ساختار محلات شهری پایدار». باغ نظر، ۱۱(۲۹)، ۷۰-۵۹.

موسوی، میرنجف. (۱۳۹۱). «شکل پایدار شهر و عدالت اجتماعی (مطالعه موردی: شهر میان‌دوآب)». پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۴۴، ۱۹۲-۱۷۷.

ندایی طوسی، سحر؛ نوری، علیرضا. (۱۳۹۶). «ارزیابی یکپارچه عدالت بالفعل فضایی در دسترسی به تسهیلات پایه شهری به روش ارزیابی چندمعیاره فضایی؛ موردپژوهی: شهر اردبیل». صغه. ش ۳۳، ۲۷، ۱۳۶-۱۰۵.

منابع لاتین:

Guillermo Rey Gozalo a, Juan Miguel Barrigón Morillas, David Montes González, Pedro Atanasio, M. (۲۰۱۷). Relationships among satisfaction noise perception and use of urban green spaces

Komeily, A, Ravi S. Srinivasan. (۲۰۱۵). A need for balance d approach to neighborhood sustainability assessments: A critical review and analysis

Lilah M. Basser. (۲۰۱۷). Neighborhood Environment and Cognition in Older Adults: A Systematic Review

Lotteau, M, Grace Yepez-Salmon, Nicolas S. (۲۰۱۵). Environmental assessment of sustainable neighborhood projects through NEST, a decision support tool for early stage urban planning

Maha, S. (۲۰۱۸). Sustainability and vernacular architecture: Rethinking what identity is.

Naghibi, E, Farah Habib, Shabani. (۲۰۱۵). Pedestrian Area Design to Promote Social Interaction (Case study: Isfahan Khajoo Neighborhood)

Ojonugwa Usman a , Andrew Adewale Alola, Asumadu Sarkodie, S. (۲۰۲۰). Assessment of the role of renewable energy consumption and trade policy on environmental degradation using innovation accounting: Evidence from the US.

Sakhinia, R ،Islam Karami،Mojtaba Rafieian Javan Forouzande. (۲۰۱۹). The Qualitative Indicators of the Cultural Sustainability in Relation to the Quantitative Indicators of the Physical Density (Case Study: The three Residential Complexes in Tabriz Metropolis)

Sharifi, A. (۲۰۱۵). From Garden City to Eco-urbanism: The quest for sustainable neighborhood development.

Sharifi, A, Akito M. (۲۰۱۲). A critical review of seven selected neighborhood sustainability assessment tools.

Subramanian, K, Shauhrat S. Chopra, Cakin Ezgi, Jiarun Liu, Xu Zizhen. (۲۰۲۰). Advancing Neighbourhood Sustainability Assessment by accounting for Sustainable Development Goals: A case study of Sha Tin neighbourhood in Hong Kong.

Suzzana M. Lee. (۲۰۱۷). The Relation of Perceived and Objective Environment Attributes to Neighborhood Satisfaction.

Xiangsheng Dou, Shasha Li and Jing Wang. (۲۰۱۳). Ecological Strategy of City Sustainable Development.

Yong Joong Kima, Woo Gon Kima , Hyung-Min Choia , Kullada Phetvaroonb. (۲۰۱۸). The effect of green human resource management on hotel employees' ecofriendly behavior and environmental performance.

Yunmi Park, George O Rogers. (۲۰۱۵). Neighborhood planning theory, guidelines, and research: Can area, population, and boundary guide conceptual framing.